

Lezing: Exodus 3: 1 – 6, 13 - 15 NBV

Mozes was gewoon de schapen en geiten van zijn schoonvader Jetro, de Midjanitische priester, te weiden. Eens dreef hij de kudde tot voorbij het steppeland, en zo kwam hij bij de Horeb, de berg van God. Daar verscheen de engel van de Heer aan hem in een vuur dat uit een doornstruik opvlamde. Mozes zag dat de struik in brand stond en toch niet door het vuur werd verteerd. Hoe kan het dat die struik niet verbrandt? dacht hij. Ik ga dat wonderlijke verschijnsel eens van dichtbij bekijken. Maar toen de Heer zag dat Mozes dat ging doen, riep hij hem vanuit de struik: 'Mozes! Mozes!' 'Ik luister,' antwoordde Mozes. 'Kom niet dichterbij,' waarschuwde de Heer, 'en trek je sandalen uit, want de grond waarop je staat, is heilig. Ik ben de God van je vader, de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob.' Mozes bedekte zijn gezicht, want hij durfde niet naar God te kijken. (....)

Maar Mozes zei: 'Stel dat ik naar de Israëlieten ga en tegen hen zeg dat de God van hun voorouders mij gestuurd heeft, en ze vragen: "Wat is de naam van die God?" Wat moet ik dan zeggen?' Toen antwoordde God hem: 'Ik ben die er zijn zal. Zeg daarom tegen de Israëlieten: "IK ZAL ER ZIJN heeft mij naar u toe gestuurd.'" Ook zei hij tegen Mozes: 'Zeg tegen hen: "De Heer heeft mij gestuurd, de God van uw voorouders, de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob. En hij heeft gezegd: 'Zo wil ik voor altijd heten, met die naam wil ik worden aangeroepen door alle komende generaties.'"'

Lucas 9: 28 – 36 NBV

Ongeveer acht dagen nadat hij dit had gezegd ging hij met Petrus, Johannes en Jakobus de berg op om te bidden. Terwijl hij aan het bidden was, veranderde de aanblik van zijn gezicht en werd zijn kleding stralend wit. Opeens stonden er twee mannen met hem te praten: het waren Mozes en Elia, die in hemelse luister verschenen waren. Ze spraken over het levenseinde dat hij in Jeruzalem zou moeten volbrengen. Petrus en de beide anderen waren in een diepe slaap gevallen; toen ze wakker schoten, zagen ze de luister die Jezus omgaf en de twee mannen die bij hem stonden. Toen de mannen zich van hem wilden verwijderen, zei Petrus tegen Jezus: 'Meester, het is goed dat wij hier zijn, laten we drie tenten opslaan, een voor u, een voor Mozes en een voor Elia,' maar hij wist niet wat hij zei. Terwijl hij nog aan het spreken was, kwam er een wolk aandrijven, die een schaduw over hen wierp; ze werden bang toen de wolk hen omhulde. Er klonk een stem uit de wolk, die zei: 'Dit is mijn Zoon, mijn uitverkorene, luister naar hem!' Toen de stem verstomd was, was Jezus weer alleen. Ze zwegen over het voorval en vertelden in die tijd aan niemand wat ze hadden gezien.

Inleiding

Mysterium tremendum et fascinans. God is een mysterie dat vreeswekkend en fascinerend is. Dat schreef godsdienstsocioloog Rudolf Otto in 1917 in zijn boek *Das Heilige*. Het gaat hier dus om een dubbele ervaring van een mysterie dat je enerzijds aantrekt, wat je fascineert, maar waar je tegelijkertijd ook angst voor kunt voelen, iets dat je bevreesd. Dat is wat god, wat godsdienst oproept.

Dat geldt denk ik bij uitstek ook voor de ervaring die je in de bergen op kunt doen. Ook hoog in de bergen kun je de grootsheid ervaren die ontzagwekkend is, die je vleugels geeft en je letterlijk

naar hogere sferen doet opstijgen. Anderzijds kan diezelfde grootsheid over je heen vallen en je beangstigen. Een indrukwekkendheid die je klein maakt.

Die dubbelheid hoor je ook terug in die beroemde psalm 121. *Ik hef mijn ogen op naar de bergen, vanwaar zal komen mijn hulp?* De pelgrim die deze psalm in de mond nam, zag de bergen eerder als angstaanjagend en gevaarlijk en vraagt dan ook - als hij die bergen ziet - : Vanwaar zal komen mijn hulp? Niet van de bergen, maar mijn hulp is van de Ene, de Maker van hemel en aarde. Het is daarom dat hij verder durft te gaan.

Ook bij ons waren de Alpen bijvoorbeeld in vroeger eeuwen eerder gehaat dan geliefd. Niemand zou daar voor zijn eigen genot naar toe gaan. Liever er omheen, dan er overheen. Pas tegen het einde van de 18^e eeuw wordt dit reusachtige gebergte zelf een reisdoel. Juist als het leven zelf misschien aangenamer en maakbaarder wordt, gaan mensen de bergen in om juist die ervaring van vrees en fascinatie bewust op te zoeken.

Zelf ben ik gek op de bergen. Samen met mijn gezin trek ik vaak hoog de bergen in. Magisch vinden we dat. Vooral als je hoog in de bergen kunt overnachten en iedereen die dat niet doet al lang naar beneden moest vertrekken. Vorig jaar zomer maakten we dat mee in Zwitserland toen we hoog in de bergen gingen wildkamperen. Wildkamperen associeert u waarschijnlijk meer met landen als Zweden of Noorwegen, maar ook in Zwitserland kan het. Mits het boven de 2000 meter is, boven de boomgrens en het geen Natuurgebied of Schutzgebiet is. Het is soms een hele uittoekering, maar er zijn nog witte plekkjes op de kaart waar dit dan kan. En zo stonden we in een kommetje met twee hele kleine tentjes. Uitzicht op een hoge bergwand met besneeuwde toppen en gletsjers die er wel tegen aangeplakt leken. Zo nu en dan opgeschrikt door gruis en stenen die losgekomen zich in de beek diep beneden storten. U begrijpt een overweldigende ervaring, zeker als je in de nacht je tentje openritst en de sterren van de Melkweg ziet die als een veeg over de hemel lijkt uitgesmeerd. Tremendum et fascinans.

Overigens sloeg de schrik ons de volgende dag wel wat om het hart toen we uiteindelijk bij de bushalte kwamen. Omdat wij hoog door de bergen waren gekomen, zagen we nu pas het grote bord dat het gebied als de 'wolvenhotspot' van Zwitserland aanduidde. De afgelopen maand waren er al meer dan 23 schapen doodgebeten. De plekken stond op een kaartje aangegeven. Ons tentje had middenin dat gebied gestaan. Het was goed dat we dit nu pas lazen, want anders was het in de nachtelijke uren toch net wat te veel 'tremendum' geweest, vermoed ik.

Enfin, in al deze ervaringen proeven we misschien iets waarom die bergen als plaatsen werden gezien als overweldigend, fascinerend, vreesoproepen en daarom vaak gerelateerd werden aan God en Goden. Bergen als Olympus waarvan men zelfs geloofde dat de Goden daar woonden. Maar zelfs op zulke bergen zien we diezelfde dubbelheid terug.

Soms waren bergen zo heilig dat ze juist vrees oproepen. Te heilig om ze maar te beklimmen zoals de Annapurna in Nepal. Onlangs kwam daar zelfs weer een berg bij. De Uluru, de heilige berg van de Aboriginals uit Australië mag sinds 26 oktober 2019 niet meer beklommen worden. U herinnert zich misschien nog wel de lange rijen toeristen in de woestijn die het voor die tijd toch nog een keer de berg op wilden.

In Exodus horen we dat dit ook geldt voor die Bijbelse berg, de Sinaï of Horeb. In de lezing horen we straks hoe bij die berg Mozes God zelf ontmoet, maar zegt God ook: Kom niet dichterbij. Trek je sandalen uit want de grond waarop je staat is heilige grond. Ook later als Mozes hier op deze berg de tien woorden ontvangt, moet het volk beneden blijven, mag het op straffe van de dood deze heilige berg geen eens aanraken, laat staan beklimmen...

Andere heilige bergen moeten juist wel beklommen worden en trekken al eeuwenlang pelgrims naar zich toe. Van het Palatijn in Rome tot Machu Picchu in Peru, van de berg Fuij in Japan tot de hoge Emei Shan in China waar zich boven wel liefst 76 Boeddhistische tempels bevinden.

En ook in de bijbel komen we heel wat bergen tegen. Van de ruim 3500 meter hoge Ararat waarvan men zegt dat de Ark daar aan de grond liep tot de genoemde berg Sinaï of Horeb.

De bergen rondom Jeruzalem zijn gemiddeld slechts 750 hoog. Toch is het nog een hele klim als je uit het gebied van de dode zee komt dat 430 meter onder de zeespiegel ligt... Die bergen luisteren naar namen als Sion of Moria. Een ook daar zijn weer heiligdommen te vinden. Vroeger de tempel van Joden en tegenwoordig de Al-Aqsa moskee en Rotskoepel waar Mohammed volgens de overlevering zijn hemelreis begon. Een plek die ook in onze dagen naast fascinerend vooral ook vreeswekkend is in alles wat dat ook aan geweld en haat kan oproepen.

Maar al met al hoort u wel: bergen zijn bijzondere plekken, soms worden ze zelfs heilig genoemd. Te heilig om te beklimmen of zo heilig om juist te beklimmen door pelgrims onderweg. Vandaag gaan ook wij samen een heilige berg beklimmen. Het is de berg Tabor. En al klimmend naar boven raken we misschien wel wat ballast kwijt, terwijl we ons afvragen wat iedereen zich afvraagt die bergen beklimt: Wat treffen wij aan als we uiteindelijk boven komen? Wat zal daar ons uitzicht zijn?

Overweging

Een aantal jaren geleden begeleiden Paola en ik een reis naar Israël voor zo'n 40 gemeenteleden. Jong als we waren, werden we een soort vader en moeder voor de groep en trokken zo door het oude land. De eerste beproeving kwam al toen we nog maar net geland waren. Jeruzalem bleek onmogelijk te bereiken door grote sneeuwval. Even later zagen we via internet inderdaad afbeeldingen van grote hoeveelheden sneeuw liggen voor de Klaagmuur. Het was een wonderlijk gezicht, maar goed niet voor niets staat er in de psalmen geschreven: Rondom Jeruzalem zijn bergen. Tja, en kans is niet groot, maar er kan sneeuw vallen én blijven liggen.

Dan maar eerst naar de woestijn in het zuiden. Misschien konden we dan een dag later via de Dode Zee Jeruzalem bereiken. Ook bijzonder en voor sommigen zou het de eerste aanblik in hun leven met de woestijn worden. Onderweg zagen we echter mensen langs de kant van de weg staan kijken naar die woestijn. Niet omdat het er zo droog en zonnig was, maar omdat het met bakken uit de hemel kwam. En dat zagen ze niet elke dag! Wadi's overstroomden, wegen spoelden weg, stoffige huizen werden weer blakend wit en in de nacht drong het regenwater zelfs door tot onder ons hotelbed. Het was een bizarre ervaring. Verlaat je het natte Nederland en krijg je dit....

En u begrijpt veel gekker kon de reis niet worden en de sfeer zat er gelijk goed in, want we hadden in die eerste dagen al samen een avontuur beleefd en dat schept een band. Uiteindelijk belandden we later tijdens de reis ook bij de berg Tabor. Geen alpine aanblik, maar een ronde heuvel van 558 meter hoog die zijn berg-uitstraling vooral moet hebben van de vlakke daaromheen. Alleen met kleine busjes of taxi's kun je naar boven, over een weg met vele haarspeldbochten. Voor mensen die wagenziek zijn een ware verzoeking. Boven gekomen vind je een Franciscaner kerk met in de binnenkoepel een prachtige weergave van het verhaal in een mozaïek dat schittert van de kleine gouden steentjes.

En op zo'n berg lees je dan natuurlijk van het verhaal van de verheerlijking op Tabor zoals ook wij zojuist deden. En als we dat doen, dan lezen we dit verhaal ná Pasen en dat is ook de bedoeling, want dit verhaal is pas ná Pasen te begrijpen, omdat het in dit verhaal al even Pasen is.... We horen hier zelfs van de witte, schitterende kleren zoals je met Pasen dat ook terug hoort bij de vertelling van het opstandingsverhaal.

Kortom: hier op de berg is Jezus al even de Opgestane, Verheerlijkte Heer. Het licht van Paasmorgen valt hier als het ware vooruit, licht vast een tipje van de sluier op. Een hemelse

ervaring die ook wel nodig is want vanaf nu klinken er ook andere woorden in het evangelie. Woorden die vertellen over de weg van lijden en dood die Jezus zal gaan. Lucas vertelt dat Jezus het zelfs over zijn 'exodus' heeft met Elia en Mozes.

Elia en Mozes. Die staan natuurlijk voor de wet en de profeten. Zij bekrachtigen als het ware dat deze weg van Jezus ligt in de lijn van wat de wet en de profeten hebben gezegd. En die bekrachtiging is hard nodig want dat een Messias zou lijden lag niet in de lijn der verwachting. Hier op de berg wordt onderstreept dat Jezus in goed gezelschap is. Dit is de weg die hij moet gaan en over die weg, die exodus is hij met Elia en Mozes in gesprek.

Hier op de berg zien we een hemels visioen dat Petrus vervolgens graag wil vasthouden. Impulsief en praktisch ziet hij onmiddellijk mogelijkheden. Hij stelt voor om op de berg te gaan wildkamperen.

U begrijpt dat dit idee mij aanspreekt, maar hier op deze berg is het misschien toch wel heel aards gedacht van die Petrus. Het is bijna kinderlijk, maar ook zo herkenbaar, want willen ook wij niet als we iets geweldigs meemaken, iets heiligs en inspirerends of op een mooie, prachtige plek staan dit onmiddellijk vastleggen. En we grijpen dan naar onze mobieltjes in plaats van de ervaring zelf te ondergaan. Laat staan dat we de schoenen van de voeten doen zoals Mozes...

Toch moeten we Petrus ook niet als te naïef wegzetten. Immers in dit verhaal klinken allerlei echo's van verhalen uit Exodus mee toen het volk door de woestijn trok en op de berg de tien geboden kreeg. En woonde ook in die woestijn Gods heerlijkheid niet in een tent, de tabernakel? Echter voordat Petrus antwoord krijgt, kwam er een wolk aandrijven die hen omhulde. De discipelen werden bang zegt onze vertaling. Maar het is preciezer: het is dat ouderwetse woord 'vrees'; 'ze werden met vrees vervuld.' Vrees, dat is ontzag hebben voor. *Mysterium tremendum et fascinans*.

En juist door die oude verhalen uit Exodus waar God het volk voorging in een wolk vervulden die discipelen met vrees omdat ze wisten dat die wolk Gods heilige tegenwoordigheid was. En een wolk die zichtbaar is en tegelijkertijd ongrijpbaar blijft, tastbaar én ontastbaar tegelijk, onthullend en verhullend: is prachtig beeld voor God, voor Zijn Nabijheid én Anders-zijn. God openbaart zich in zijn verborgenheid zou Berkhof zeggen.

En dan klinkt er een stem. De stem van de Eeuwige zelf. De stem richt zich tot de discipelen, want wat de stem zegt heeft Jezus zelf al gehoord bij zijn doop. Maar ook hier onderstreept de Eeuwige wie Jezus is en welke weg hij zal gaan: "Dit is mijn zoon, mijn uitverkorene, luister naar Hem."

En na deze woorden is alles weer weg, zien ze Jezus alleen. Of zoals Huub Oosterhuis het zingt: Dan jij. Ik hoor je stem. Ik zie – soms even.

En misschien is dat wel iets dat we herkennen en soms ook ervaren. Dat zo'n ervaring ons toevalt. Dat we soms even zien, even dat licht van de Eeuwige zien oplichten in ons leven. Een hemelse tinteling, een emotioneel brok van ongekennde diepte in onze keel, een opening aan de horizon, daar waar de hemel de aarde raakt. Zien soms even....

En misschien valt het ons wel gemakkelijker toe als we de bergen intrekken, even alles achter ons laten van wat ons steeds weer in dat aardse trekt, in dat kleine leven met al zijn regels en patronen waarin de agenda vertelt wat er gebeuren zal, gebeuren moet.... Laten we daarom vooral de bergen intrekken, de ruimte zoeken, de weidsheid proeven zodat onze ziel op adem komt.

Wijlen Niek Schuman heeft dat ook gedaan. Hij was docent Oude Testament en hoogleraar Liturgiewetenschap. In 2012 kwam hij met zijn autobiografie. Een prachtig boek dat je op reis meeneemt door de tijd en de theologie. Een beetje in de sfeer van 'De eeuw van mijn vader' van Geert Mak. Een aanrader dus. Op de voorkant is een foto van de berg Tabor te zien waarlangs het bochtige pad omhoog slingert.

Het boek heet 'Mijn jaren van geloven.' Met als ondertitel: Voorgoed verleden, blijvend visioen'. En ook Niek Schuman beklimt in zijn boek als het ware deze berg Tabor. Maar bij iedere bocht laat hij ook iets achter. Hij laat iets achter van 'wat voorgoed verleden is'. En hij noemt de namen van zijn leermeesters van onder andere Kuitert, maar ook van Miskotte. En zo klimt hij hoger en hoger om boven te bezien, is er nog een blijvend visioen? na alles wat ik heb achtergelaten. Of om in bergtaal te spreken: Wat is daar boven uiteindelijk ons uitzicht?

Het is een spannende tocht waarbij we ons wel wat kunnen voorstellen. Want veel hebben ook wij ons achter ons gelaten. Van veel van hoe wij vroeger moesten geloven hebben ook wij afscheid genomen. We lieten los en het voelde als een bevrijding. Toch is zo'n tocht nog een hele kunst, want durf je naast te benoemen 'wat het niet meer is' 'wat je achter je hebt gelaten' ook nog te ontdekken 'wat het dan wel is' of 'wat het wel zou kunnen zijn'? Of om met Niek Schuman te spreken: natuurlijk veel is voorgoed verleden, maar is er ook nog een blijvend visioen? En wat is geloven eigenlijk? Is dat weten of niet-weten? Is dat denken of toch ook ervaren? Is dat een opgave die wij doen of is het ook een overgave, een loslaten in vertrouwen?

Niek zegt tenslotte: "Het gaat om de vraag die vele andere vragen insluit; ben ik nu op weg naar een luchtkasteel dat daar boven [op de berg] te zien zou zijn? Gaat het om een *fata morgana*, dat dankzij verbeelding goede diensten heeft bewezen in mijn leven, maar daarmee nog niet minder een ingebeeld hersenspinsel zal blijken te zijn? Of is er iets 'van buiten' in mij opgeroepen waaraan ik 'van binnen' alleen maar beantwoorden kan? ---

[Nu] mijn diepste verwachting, zegt Schuman, is dat het uitzicht op de top, geen luchtspiegeling is, maar een visioen. --- [Zoals ook] de drie leerlingen van Jezus zagen volgens het verhaal over deze berg: Mozes, Elia en hem zelf als het ware met een lichtrand om hen heen. Zij zagen de Mensenzoon in zijn koninklijke waardigheid.

In feite is dat wat ik bedoel met het uitzicht daarboven: het zicht op die heile Welt, als de ene werkelijkheid anders. Vergezichten zoals die in de liturgie worden gevierd 'als Mozes'. Niek Schuman wijst hier op Mozes die vlak voor zijn dood vanaf de berg Nebo het beloofde land zag liggen, maar het niet mocht binnengaan of zoals een dichtregel dat zegt: Achter de horizon van dood en schuld, ligt een landschap in het morgenlicht.' Zo loopt Mozes in Hebreëen 11 mee in een lange stoet van getuigen van wie niemand 'het' voorgoed gezien of verkregen heeft.

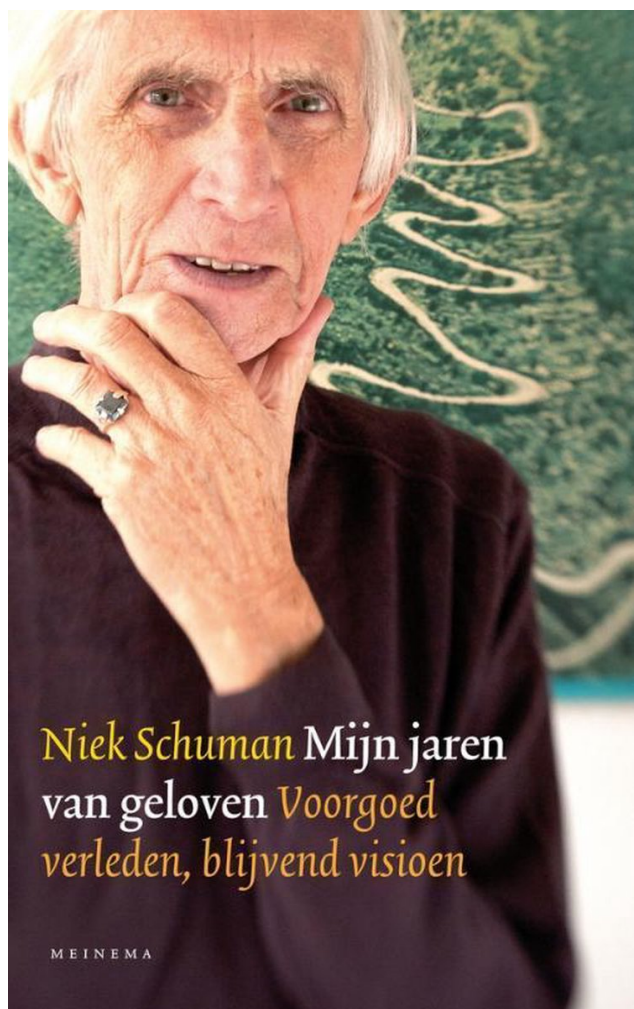
En gaat Niek verder: Het is die stoet van getuigen, die mij al zo lang geïntrigeerd en geïnspireerd heeft. Vanaf de top zie ik hoe die menigte haar weg gaat, om hoek, rotspunt en klippen heen, sporen van ashooptjes achter zich latend. Ik geloof niet dat zij zich vergist hebben, al zijn veel van hun manieren van geloven voor mij voorgoed verleden tijd. Maar dat is niet waar het om gaat. De richting waarin zij zich bewegen, en dat er om hen heen, net als in het verhaal over de Mensenzoon, die lichtrand te zien is, daar gaat het om.

Dat zij noch de eersten, noch de laatsten, noch de enigen zijn. Dat zij weten met al hun verschillen bij elkaar te horen en op elkaar afgestemd zijn, anders dus dan de postmoderne kriskras neergeplempte gebouwen zonder onderlinge samenhang langs de Amsterdamse Zuidas en elders. Daar gaat het om. En ik geloof dat zij zich niet vergist hebben en dat ik mij op mijn beurt ook niet vergis. Of wel: dat dit visioen geen luchtspiegeling is. Aldus Niek Schuman.

En zo beklimmen ook wij vandaag, in het spoor van Niek Schuman, in het spoor van die lange stoet getuigen, deze berg. Bij iedere bocht laten we wellicht iets achter, maar we zijn onderweg. Om boven op de berg het uitzicht te zien en het visioen te geloven.

Amen

Voor deze overweging gebruikte ik fragmenten uit het boek 'Mijn jaren van geloven. Voorgoed verleden, blijvend visioen' van Niek Schuman, blz 320- 323

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl